

Dr. Yves Rastimir Nedeljkovič: SOCIJALNI RAD, Knjiga I, Beograd 1982

Trideset let po ustanovitvi prve šole za socialne delavce smo v Jugoslaviji končno dobili tudi domačo knjigo, ki obravnava socialno delo. Avtor knjige je dr. Yves Rastimir Nedeljkovič, profesor na Fakulteti političnih ved - smer za socialno politiko in socialno delo v Beogradu. Knjigo sta izdala Zavod za preučevanje socialnih problemov mesta Beograda in avtor sam, izšla je ob koncu lanskega leta v Beogradu. Delo nosi naslov Socialno delo, knjiga I., kar pomeni, da lahko pričakujemo še več podobnih del istega avtorja. To v predgovoru h knjigi tudi sam obljublja, ko pravi, da gre za publikacije, ki bodo postopoma in monografsko obravnavale zapleten splet tistih družbenih dejavnosti, ki jih imenujemo socialno delo. V prvem delu posreduje večji del elementov, ki so bistveni za avtorjevo razumevanje socialnega dela.

Knjiga je razdeljena na sedem obsežnejših poglavij in to:

- I. Socialno delo (K vedi o socialnem delu, njegovi filozofiji, metodologiji)
- II. Utemeljitev, razumevanje, definiranje temeljev vede o socialnem delu
- III. Socialno delo med družbenimi in lastnimi protislovji
- IV. Kratak pregled razvoja socialnih dejavnosti v Srbiji
- V. Prispevek k razpravam o etičnih temeljih prostovoljnega in poklicnega socialnega dela
- VI. Pregled nekaterih posebnih področij socialnega dela
- VII. Znanstveni temelji projektivnega in preventivnega socialnega dela

Knjigi so dodane še priloge, dragoceni pregled domače in tuje literature za študij teorije socialnega dela kot temelja za njegovo znanstveno zasnovanost in seznam ilustracij.

Delo obsega 261 strani.

Skoraj da ni mogoče na kratko povzemanati, vsebine poglavij saj se vsako od njih loteva vsaj enega od temeljnih vprašanj socialnega dela. Poskušali pa bomo podati nekaj splošnih značilnosti knjige:

Za celotno delo je značilen marksističen pristop. Avtor vseskozi uporablja dialektično metodo in z njeno pomočjo pojasnjuje vire socialnega dela, njegovo protislovno družbeno vlogo in številna protislovja v njem samem. Ta metoda mu omogoča tudi nakazovati poti za razrešitev teh protislovij. Tako opozarja na to, da pomoč sama po sebi, čeprav jo dajemo z namenom, da bi integrirali posamezne družbene skupine, hkrati tudi etiketira in stigmatizira ljudi. Tako samo delovanje služb ohranja in celo povzroča marginalizacijo. Rešitev tega temeljnega protislovja socialnega dela vidi avtor v usmerjenosti socialnega dela k vsem ljudem, v odprtosti k razvoju in šele nato v obravnavi tistih, ki zaradi delovanja različnih okoliščin zaostajajo ali iz kdo ve kakšnih etničnih ali drugih razlogov ostajajo na robu družbe.

Drugo protislovje socialnega dela vidi avtor v pojmovanju solidarnosti. Pomoč tistih, ki "imajo", onim, ki "nimajo" je razredna solidarnost meščanskega tipa. Delavska solidarnost vseh podrejenih slojev skozi zgodovino temelji na enotnosti, združevanju vseh (predvsem tistih, ki so v težavah, z onimi, ki niso) zaradi napredka in razvoja. Solidarnost je torej povezovanje ljudi ob reševanju konkretnih vprašanj. Ali je v naši socialni politiki in socialnem varstvu, to dovolj prisotno, se sprašuje dr. Nedeljkovič.

Nadaljnje protislovje, ki je tesno povezano s socialnim delom je razvoj potreb in stvarnih možnosti za njihovo zadovoljevanje. Razkorak med rastjo potreb in možnostmi za njihovo zadovoljevanje je, kot kaže, eno od temeljnih protislovij socializma, saj rast potreb spodbuja ustvarjalnost in proizvodnjo. Drugo so elementarne potrebe, ki so povezane z razvojem skupnosti in se zadovoljujejo z različnimi načini združevanja ljudi v vsej zgodovini. Vzajemnost in solidarnost pomenita enakost vseh ob prizadevanju za zadovoljitev potreb. To se je razvijalo v celotni človeški preteklosti, danes pa mora preseči razrednost in postati ena od bistvenih poti za njeno premagovanje sploh, pa tudi v naši družbi.

Rezen dejanskih protislovij navaja avtor še navidezna (da je razredna opredelitev socialnega dela nasprotje humanosti; da je človeško izkustvo, kot temelj prostovoljnemu delu, v protislovju z znanstvenim izkustvom in dejavnostjo ipd.), ki v socialno delo vnašajo še več nejasnosti. Ugotavlja, da se socialno delo nahaja sredi vrenja vseh ključnih družbenih vprašanj in to tem bolj, če se s svojo borbena angažiranostjo srečuje z vzroki vseh tistih protislovij, katerih rešitev je nujna. Kljub lastnim omejitvam se socialno delo usmerja k živemu spletu družbenih, skupinskih in osebnih interesov in konfliktov. Dejavnike, ki zavirajo svobodni razvoj vsakega človeka lahko premagamo le s skupnim delom, pravičnostjo pri delitvi in v vseh odnosih, ki na tej podlagi nastajajo. Za delo je značilna tudi materialno zgodovinska metoda, ki avtorju omogoča, da pojave opazuje v kontinuumu razvoja in jih posplošuje. Ta pristop je najbolj izrazit ob vprašanju o odnosu med poklicnim in nepoklicnim socialnim delom. Socialno delo pojmuje kot neločljivo celoto, ki jo sestavljata prostovoljno in profesionalno delo. To izhodiščno tezo dosledno zagovarja ob razpravi o vseh vprašanjih, ki se jih loteva: o etiki socialnega dela, o znanstveni zasnovanosti in razvoju socialnega dela in drugje.

Materialno zgodovinska metoda omogoča avtorju tudi razumevanje in obravnavo poklicnega socialnega dela kot razredne kategorije.

Marksistični pristop zahteva tudi kritičnost pri razpravi o socialnem delu. Dr. Nedeljković ravno z dosledno kritičnostjo dokazuje svoje resno znanstveno prizadevanje za nadaljnji razvoj socialnega dela kot vede in družbene prakse. Tako kritizira dejstvo, da socialno delo pogosto govori o abstraktnem in ne o konkretnem človeku ter o neki globalni, abstraktni, ne pa o konkretni družbi. Vse to vodi k dogmatizaciji in iskanju splošnih rešitev, brez stvarnih učinkov, ter k pojmovanju socialnega dela kot "pomagajoče" službe. S tem pojmovanjem je socialno delo obremenjeno še iz časov dobroteljnosti in ga še ni uspelo premagati. Rešitev je v tem, da pomoč presežemo v dialektičnem smislu. To bi pomenilo, da se pomoč ne ukinja, temveč jo socialno delo preraste z višjim načinom svoje-

ga delovanja: s spodbujanjem, razvijanjem samostojnosti, z iskanjem opore v sami osebnosti, v njenih možnostih druženja z drugimi ljudmi in v njenih ustvarjalnih sposobnostih ter v širši povezanosti, vzajemnosti in solidarnosti v konkretno dani družbi. To so hkrati tudi prizadevanja za ustvarjanje popolnoma novih, sodobnem človeku ustrežajočih oblik povezovanja in vzajemnosti.

Podobna kritična stališča se pojavljajo tudi ob razpravah o družbeni vlogi in razrednosti socialnega dela. Trdi, da pogosto čakamo na to, da bodo pogoji za socialno delo "zreli" in se s tem uspravamo. Pogoje pa je treba ustvarjati s konkretno akcijo in to nenehno: predvsem z akcijo povezanih družbenih dejavnikov tistih ljudi, ki jim je ustvarjanje boljših življenjskih pogojev nujna potreba in ne razkošje.

Nadaljnja značilnost Nedeljkovićeve knjige je celovitost v pristopu, ki je upoštevana tako v metodi dela, kakor tudi kot teoretično načelo. S pomočjo kategorije celovitosti podaja avtor pregled temeljnih tokov, razsežnosti in značilnosti socialnega dela v njegovem dosedanjem razvoju in povezanosti z družbenimi gibanji. Celovitost je upoštevana tudi ob razpravah o odnosu med posameznim in občim, posebnim in skupnim ter konkretnim in abstraktnim. Avtor poskuša premostiti razdaljo med konkretnostjo kot bistveno značilnostjo marksizma in tudi socialnega dela, ter širšimi posplošitvami na temelju značilnosti in globalnih tendenc razvoja (ker se pogosto kaže na področju socialne politike). Na področju socialnega dela se ti odnosi kažejo čisto konkretno v medsebojni pogojenosti osebnega in družbenega razvoja. Socialistična družba zagotavlja svoboden razvoj vsakemu posamezniku, ta razvoj pa je možen le z njegovim samouresničevanjem in polno vključenostjo v socialne skupine in širšo družbeno skupnost. To pa je ena temeljnih nalog današnje vede in prakse socialnega dela.

V knjigi so obravnavani različni problemski sklopi, pri čemer avtor nima pretenzij, da bi dal dokončne odgovore na vsa zastavljena vprašanja. Vendar pa je v tej prvi knjigi, kot pravi dr. Nedeljković sam v predgovoru, poskušal čim jasneje predstaviti pojem socialnega dela "kot posebnega in univerzalnega človekovega družbene-

ga odnosa dejavne človečnosti, ob vzajemni opori in pomoči pri oblikovanju osebnega in skupnega življenja, kakor tudi pregovornje težav na tej poti". Iz navedenega lahko razberemo, da avtor socialnega dela ne pojmuje klasično, temveč kot aktiven in human družbeni odnos, ki se oblikuje med ljudmi. Takšno široko pojmovanje socialnega dela pa seveda kaj lahko vodi v nejasnosti in včasih tudi do protislovnih stališč.

Veliko pozornosti je dr. Nedeljković posvetil vprašanju znanstvene zasnovanosti socialnega dela. Meni, da socialno delo vsebuje sistematizirana splošna in posebna spoznanja, ki jih je mogoče oblikovati kot posebno znanstveno disciplino. Hkrati pa opozarja na pomanjkljivosti, ki jih je treba še premagati, da bi socialno delo postalo veda. Razviti je treba metodologijo socialnega dela in tjo iz sedanjih metod, ki morajo poleg imena spremeniti tudi svojo vsebino.

Filozofijo socialnega dela in njegovo etiko lahko dalje razvijamo le tako, da jo povežemo z marksizmom. Med marksizmom in socialnim delom vidi avtor tesno povezavo. Marksizem je revolucija v akciji. Če je socialno delo zares živa in konkretna družbena dejavnost, je le-to na svoj način marksizem v akciji. Avtor se sprašuje, ali sedanja metodologija socialnega dela temelji na marksizmu, ali predstavlja konkretno raziskovalno področje, ali skrbi za njegovo razvijanje in oplajanje.

Ob razpravi o teoretični zasnovanosti socialnega dela je nujno odgovoriti tudi na vprašanje, kaj je predmet vede o socialnem delu. Če poskušamo najti splošni pojem ali kategorijo, ki jo sestavljajo številni elementi, a je hkrati temeljna in najsplošnejša, je to dejavna človečnost. Po avtorjevem mnenju je predmet preučevanja vede o socialnem delu spoznavanje zakonitosti nastanka in razvoja najrazličnejših oblik dejavne človečnosti skozi vso človeško zgodovino. Dr. Nedeljković opozarja, da je takšno pojmovanje predmeta socialnega dela vsebovano tudi v naši definiciji socialnega dela (v Resoluciji o nalogah komunistov pri uresničevanju socialne politike, X. Kongres ZKJ): da je to "dialeksična veda o

zgodovinskih koreninah, razvoju pogojev in vzrokov, zakonitosti, pojavov človečnosti oziroma humanizma ali dejavne humanizacije, skozi človeško zgodovino. Gre za človečnost v spontani, organizirani, načrtni in poklicni obliki, v vseh oblikah pojavljanja, v medsebojnem povezovanju ljudi, vzajemnosti in združevanja v stiski in sreči. Tu je stičišče treh temeljnih elementov: narave, družbe in človekovega mišljenja⁷⁾.

Takšno gledanje na predmet vede o socialnem delu se zdi na prvi pogled morda preveč abstraktno, poleg tega pa socialno delo premalo diferencira od drugih disciplin. Ne glede na to, da tako opredeljenega predmeta ne moremo brez pridržkov sprejeti, pa je nedvomno zanimivo in spodbuja k nadaljnjim razmišljanjem v tej smeri.

Delu bi lahko očitali nekoliko slabšo sistematičnost, tako pri vrstnem redu poglavij, kakor tudi pri vsebini posameznih sestavin. Temeljna avtorjeva stališča so zastopana v skoraj vseh poglavjih, kar je po eni strani dobro, po drugi pa se ob tem izgubi tisto, kar je v vsakem od njih osrednje. Na splošno so boljša tista poglavja, ki razpravljajo o temeljnih teoretičnih vprašanjih socialnega dela, slabši (preveč abstrakten) je prikaz posebnih področij socialnega dela. Poglavje o projektivnem in preventivnem socialnem delu pa nekako ne sodi v to prvo knjigo.

Dr. Nedeljkovičeva knjiga je nedvomno pomemben prispevek k izgrajevanju vede o socialnem delu in k razumevanju socialnega dela kot praktične dejavnosti. Nikakor pa to ni učbenik, ki bi ga bralec vzel v roke, da bi se naučil opravljati socialno delo. Vrednost dela je predvsem v tem, da tako po vsebini, kakor tudi po oblikovni plati (ilustracije, pravokativna vprašanja in prostor za pripombe ob robu) naravnost izziva k razmišljanju in iskanju odgovorov. Knjiga torej zahteva aktivno branje, prejšnje poznavanje področja socialnega dela in spretno usmerja bralca še na drugo ustrezno literaturo. Socialnim delavcem lahko branje pomaga pri ozaveščanju o pomenu in posledicah njihovega dela.